

LUCIUS APULEIUS
METAMORFOZE SAU
MĂGARUL DE AUR

LUCIUS APULEIUS

Metamorfoze sau Măgarul de aur

Traducere

BREBEANU ALINA LOREDANA

Editura MondoRo
București, 2019

deplină a limbii latine. Iată, mai întâi doresc și implor iertarea voastră, ca nu cumva, din întâmplare, să nemulțumesc ori să jignesc pe vreunul dintre voi prin cuvinte nepoliticoase și grosolane din această limbă ciudată și străină. Își, într-adevăr, această nouă schimbare a felului de-a vorbi trebuie să corespundă conținutului de care îmi propun să mă ocup, drept pentru care voi pune dinaintea voastră un plăcut ospăț grecesc. Așadar, bunule cititor, dacă vei vrea să mă ascultă puțin, cartea aceasta îți va povesti lucruri atât de plăcute, încât vei fi pe deplin mulțumit.

Metamorfoze sau Măgarul de aur

CARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL 1

Încumetându-mă să îmi încep călătoria către Tesalia pentru afaceri de care trebuia să mă ocup (căci *dinspre partea mamei aveam strămoși de-aici, fiind urmaș al acelui nemaipomenit Plutarh și al filosofului Sextus, nepotul lui, ceea ce pentru noi este o mare cinste*), după un lung drum și mari eforturi, am traversat munți înalți, văi alunecoase și câmpii vâscoase și arate. Observând cum calul meu devinea ceva mai încet și având și eu intenția să mă odihnesc, ca să-mi recapăt puterile, căci eram istovit de atâtă călărit, am descălecat și, stergând sudoarea de pe fiecare parte a corpului lui, i-am scos hățurile și am mers la pas alături de el, ca să se poată ușura și să se liniștească.

după oboseala drumului. În timp ce el a început să pască iarba proaspătă de pe câmp, scuturându-și din când în când capul, în semn de bucurie, am zărit înaintea mea, la mică distanță, doi tovarăși de drum călărind împreună și, ajungându-i din urmă, am devenit al treilea. Ascultând ca să văd despre ce vorbesc, l-am auzit pe unul dintre ei râzând și batjocorindu-l pe celălalt, zicând:

— Sfărșește, rogu-te, și nu mai vorbi, căci nu mai pot suporta să te aud spunând minciuni atât de absurde și de necrezut!

Auzind acestea, mi-am dorit să aflu și eu noutățile și am zis:

— Vă rog, domnilor, lăsați-mă și pe mine să iau parte la discuția voastră, căci nu sunt curios, ci doar vreau să știu despre ce anume vorbiți. Astfel ne vom putea scurta călătoria și vom trece cu mai mare ușurință acest deal înalt dinaintea noastră, petrecând în discuții vesele și plăcute.

Însă cel care mai înainte râdea de tovarășul lui a răspuns:

— Într-adevăr, povestea aceasta este la fel de adevărată de parcă ai zice că, prin vrăjitorie și farmece, inundăriile ar fi forțate să se întoarcă la cursul lor, mările să rămână nemîscăte, aerul să rămână netulburat de vânturile care suflă, soarele să nu mai umble pe cer parcursul lui firesc, luna să-și reverse lumina asupra ierburilor și copacilor, ca să servească la vrăjitorii, stelele să fie smulse de pe cer, ziua să se întunece și noaptea neagră să dăinuie mereu.

Atunci, dorindu-mi foarte mult să-l aud vorbind mai degrabă pe unul decât pe tovarășul lui, i-am spus:

— Te rog pe tine, cel ce ai început să-ți spui deja povestea, nu o lăsa așa, ci spune-o pe de-a-ntregul.

Și, întorcându-mă către celălalt, i-am zis:

— Poate că tu, care respingi acestea cu încăpățânare și îți astupi urechile, râzi și disprețuiești fapte care îi se spune că sunt adevărate, căci nu știi că deseori, din pricina unor părerii greșite, oamenii consideră drept false lucruri pe care nu le-au mai văzut, nu le-au mai auzit și nu le pot pricepe cu mintea lor? Iar dacă ai socoti mai bine, îți-ai da seama că acestea sunt nu numai limpezi și simplu de priceput, ci și ușor de împlinit.

CAPITOLUL 2

Despre cum le-a povestit Apuleius străinilor ce făcea un scamator pe care l-a văzut în Atena.

— Seara trecută, aflându-mă la cină cu câțiva prieteni cam înfometăți, îndesându-mi cu lăcomie în gură o bucată mare de turtă de orz cu brânză, mi s-a lipit în gât și mi-a oprit respirația, încât aproape era să mă înec. Și totuși, la Atena, în fața porticului ce se numește Poecile, am văzut cu ochii mei un scamator care a înghițit o sabie de cavalerie, cu lama foarte ascuțită, și imediat apoi, pentru câțiva bănuți pe care i-am dat noi, cei care-l priveam, a înfulecat o suliță de vânătoare, cu vârful în jos. După ce înghiții toată sulița și o scoase apoi afară pe partea de dinapoi, pe vârful acesteia apăru (*lucru care ne uimi pe toți*) un băiețel frumos și sprinten, care se răsucea și se întorcea în așa fel, încât ai fi

zis că nu are nici oase, nici nervi, și ai fi crezut că este un adevărat șarpe, târându-se și alunecând pe prăjina noduroasă, ca cea cu care este închipuit zeul medicinei.

Întorcându-mă spre cel care își începuse povestea, zisei:

— Rogu-te, reia-ți acum povestea și eu singur te voi crede, iar pentru efortul tău am să te răsplătesc la primul han ce se va ivi în calea noastră.

El îmi răspunse:

— Desigur, domnule, îți mulțumesc pentru oferta generoasă și la cererea dumitale voi continua povestea mea, dar mai întâi îți voi jura pe soarele care strălucește deasupra noastră că ceea ce voi spune este adevărat. Când vei ajunge în următorul oraș din Tesalia, nu te vei mai îndoi deloc, căci povestea asta o auzi la tot pasul, spusă de toată lumea, căci s-a petrecut în văzul tuturor. Dar mai întâi am să-ți spun cine sunt, unde mă duc și în ce scop. Află că sunt din Egium, călătorind prin aceste ținuturi din Tesalia și Etolia spre Beotia ca să iau miere, brânză și alte merinde de felul acesta, pentru a le vinde iarăși. Auzind că la Hypata (*care este cel mai însemnat oraș din Tesalia*) se obișnuiește să se vândă brânzeturi noi, cu un gust nemaiînomenit de bun și desfătător, am hotărât într-o zi să plec într-acolo, ca să-mi fac piața. Însă, aşa cum se întâmplă adesea, am ajuns într-un ceas nefast, căci unul, Lupus, un negustor, o cumpărase pe toată cu o zi înainte, iar eu am pierdut câștigul sperat.

Așadar, spre seară, fiind eu foarte ostenit, am mers la băile publice, ca să mă înviorez, și iată că, din întâmplare, l-am zărit pe un tovarăș al meu, pe Socrate, întins pe pământ, acoperit cu o mantie ruptă, zdrențuită. Era atât de slab și avea o înfățișare atât de palidă și de jalnică, încât abia

l-am recunoscut. Soarta îl adusese într-o asemenea stare mizerabilă, încât părea un cerșetor oarecare ce stă la colț de stradă, făcând apel la bunăvoiețea trecătorilor. M-am îndreptat spre el (*căci era prietenul meu și-l cunoșteam bine, deși în felul în care arăta acum aveam ceva îndoiei asupra lui*) și i-am zis: „Vai, bietul meu Socrate, ce înseamnă asta? Cum de ai ajuns așa? Ce crimă ai înfăptuit? Cu siguranță că la tine acasă toți se lamentează și te plâng. Printr-o hotărâre a judecătorului provincial, copiii tăi au fost puși sub autoritatea tutorilor, iar soția ta (*după ce și-a sfârșit jeliurea de înmormântare, cinstindu-ți amintirea cu toate datinile trebuincioase, cu chipul umflat de atâta plâns, încât era gata să-și piardă vederea ambilor ochi*) a fost obligată de părintii ei să dea uitării nefericita pierdere și lipsa ta de acasă și, împotriva voinței sale, să-și ia un nou soț. Iar tu locuiești aici ca o fantomă sau un mojic, spre marea noastră rușine și nenorocire?”

Atunci, mi-a răspuns așa: „O, prietene Aristomenus, îmi dau bine seama că nu cunoști întortocheatele transformări, schimbătoarele forțe și luncioasele căi nesigure ale Soartei.” Apoi, și-a acoperit chipul, roșind pe loc din cauza rușinii și trăgându-și mantia zdrențuită atât de sus, încât s-a arătat gol de la buric în jos.

Însă eu, nedorind să-l mai văd afundat în așa o stare nenorocită și mizerabilă, l-am luat de mâna și l-am ridicat de jos, iar el, fără să-și scoată capul din mantie, mi-a zis: „Lasă Soarta să fie iarăși victorioasă, las-o să-și facă voia și să încheie ce a început!”. Apoi, mi-am scos unul din veșmintele și l-am acoperit, ducându-l îndată la băile publice, ca să se îmbăieze și să șteargă de pe el toată mizeria. După aceea, cu toate că eu însumi eram istovit, l-am dus pe bietul om la

hanul unde stăteam și acolo l-am întins în pat să se odihnească, aducându-i mâncare și băutură. Astfel, am rămas la vorbă împreună, ca să ne veselim și să râdem după pofta inimii, ceea ce am și făcut, până când – suspinând jalnic din adâncul inimii și lovindu-și obrazul cu amărăciune – începu să vorbească.

CAPITOLUL 3

Despre cum Socrate, întorcându-se din Macedonia în Larissa, a fost atacat și jefuit și cum a întâlnit-o pe Meroe, o vrăjitoare.

— Vai, cât sunt de nenorocit eu, care nu am dorit decât să văd un joc de întrecere cu arme și astfel am căzut în aste necazuri și ticăloase curse ale Soartei. Căci întorcându-mă eu din Macedonia, după ce îmi vândusem toate mărfurile și făcusem negoț timp de zece luni, cu puțin înainte de a ajunge în Larissa, am făcut un ocol pentru a vedea care era atmosfera în ținutul acela, și m-am trezit pe fundul unei văi adânci, înconjurat de un grup de hoți, care m-au prins și m-au jefuit, luându-mi toate lucrurile pe care le mai aveam și abia lăsându-mă să scap cu viață. Aflat într-o astfel de situație cruntă, până la urmă m-am bucurat să scap din mâinile lor și am ajuns la casa unei bătrâne care vindea vin și care se numea Meroe, foarte pricepută la vorbe mieroase. L-am povestit motivul lungii și prudentei mele călătorii, precum și ghinionul care se abătuse asupra mea. După ce i-am spus toate căte mi-au venit în minte atunci, ea

m-a îngrijit cu blândețe și m-a înveselit. Curând, cuprinsă de dorința de placere trupească, m-a dus în patul ei, unde eu, biet nefericit, petrecând cu ea o singură noapte, mi-am câștigat această infățișare mizerabilă și pentru găzduirea pe care mi-o oferise i-am dat tot ceea ce tâlharii binevoiseră să-mi lase ca să mă acopăr.

Înțelegând, deci, motivul stării nenorocite în care se afla, i-am zis:

— Într-adevăr, meriți această rea și nenorocită stare pentru fapta care și-a mânjat și și-a spurcat trupul, uitând că un trădător de soția ta și necinstindu-ți copiii, părinții și prietenii pentru dragostea unei rele și bătrâne femei de moravuri ușoare.

Când Socrate m-a auzit ocărând-o astfel pe Meroe, a ridicat un deget ca să mă opreasă și, pe jumătate rușinat, mi-a zis:

— Liniștește-te, liniștește-te, rogu-te!

Și, privind în jur ca să nu fie auzit de nimeni, continuă:

— Te rog – zise –, te rog să iei aminte ce spui împotriva unei femei atât de venerabile ca ea, ca nu cumva prin vorbele-ți necugetate să-ți atragi vreo neplăcere.

— Dar – zisei eu, luând un ton de admiratie – în ce fel este această persoană atât de nemaipomenită precum zici? Spune-mi, te rog.

— Cu adevărat, începu el, este o vrăjitoare care are puterea să poruncească cerurilor, că coboare bolta, să ridice pământul, să transforme apele în dealuri și dealurile în ape curgătoare, să ridice sufletele din adâncuri în văzduh și să doboare din ceruri zeii, să întunece stelele și să lumineze întunecimea profundă a iadului.

— Lasă deoparte vorbele astea mărețe și pline de misticism, i-am zis eu lui Socrate, și povestește-mi totul într-un mod mai simplu și clar.

— Am să-ți spun atunci — relua el — una, două sau mai multe din cele înfăptuite de ea, căci i-a făcut nu numai pe locuitorii ținutului aceluia să o iubească cu patimă nebună, ci și pe indieni și pe toți etiopianii, precum și pe antipozi, iar acesta e numai un fleac având în vedere puterile ei. Te rog, însă, să ascultă și-ți voi povesti lucruri și mai mărețe pe care le-a făcut pe față, sub ochii tuturor.

CAPITOLUL 4

Despre cum vrăjitoarea Meroe a transformat diferiți oameni în biete jivine.

— Într-adevăr, Aristomenus, am să-ți spun adevărul: această femeie avea un iubit anume, pe care, rostind o singură vorbă, l-a preschimbat într-un castor, pentru că el mai iubea o femeie, în afară de ea. Motivul pentru care l-a transformat într-un astfel de animal este acela că este în firea acestuia ca, atunci când este urmărit de vânători cu câinii lor, să-și taie podoabele bărbăției sale, lăsându-le în drum pentru ca ogarii să se opreasă văzându-le. Asta și-a dorit ea să i se întâmpile, căci lui îi plăcuse altă femeie, și de aceea l-a schimbat sub forma aceea.

Se pare că pe unul dintre vecinii ei, un bătrân care se ocupa tot cu negoțul vinului, l-a transformat într-o broască, căci era un concurent al ei și, deci, îi purta pică. Acum,

nenorocitul de el înăoată intr-unul din butoaiele lui cu vin, cufundat cu totul în drojdie, de unde strigă și își cheamă cu glas aspru vechii clienți și cunoștințele care trec pe acolo. Tot astfel, l-a transformat și pe unul dintre avocații Curții, pentru că pledase și vorbise împotriva ei într-o chestiune în care omul avea dreptate, preschimbându-l într-un berbec incomorat, iar bietul animal pledează astăzi cu această înfățișare a sa. Apoi, a făcut ca soția unui iubit al ei să aibă o sarcină veșnică, astfel că, după socotelile unora, sunt opt ani de când bietei femei a început să i se umfle pântecele, iar acum i s-a făcut atât de mare, încât pare că poartă într-însa un elefant uriaș. Când s-a aflat și prin împrejurimi, scriindu-se despre acestea pretutindeni prin oraș, indignați, oamenii s-au întors împotriva ei și au poruncit ca în ziua următoare să fie ucisă cu pietre, în mod crud. Ea însă a împiedicat acest plan al lor prin vrăjile ei și, aşa cum Medeea, care a obținut de la regele Creon o zi de răgaz înaintea plecării sale, i-a ars întreaga casă, pe el și pe fiica lui, aşa și Meroe, prin farmecele ei și prin invocarea spiritelor (*pe care le făcea deasupra unei gropi anume din casa ei, după cum ea însăși mi-a mărturisit a doua zi*), a zăvorât toți oamenii din oraș în casele lor, cu o putere mare și nemaivăzută, încât vreme de două zile aceștia n-au putut nici să iasă de acolo, nici să-și deschidă porțile sau ușile, nici să spargă pereții. De aceea, văzându-se nevoiți la asta, au căzut de acord să-i strige și să-i promită, legându-se cu jurăminte solemnă că niciodată n-o vor mai deranja sau răni. În plus, dacă îi aducea careva vreo pagubă, se angajau să o apere îndată. Auzind acestea, ea, mișcată de promisiunile lor, înduplecându-se, eliberă întregul oraș. Însă pe cel dintâi care stârnise mulțimea împotriva ei îl transportă

pe la miezul nopții, cu toată casa lui, cu ziduri, curte și cu toate temeliile, într-alt oraș, la sute de mile depărtare de acolo, pe vârful unui deal înalt, cu totul lipsit de apă. Pentru că acolo clădirile și casele erau ridicate atât de aproape unele de altele, încât nu era posibil ca această casă să rămână acolo, o aruncă jos, înaintea porților orașului.

Atunci i-am zis lui Socrate:

— O, prietene, mi-ai povestit multe fapte minunate și ciudate, provocând mare tulburare minții mele, căci tare mă tem ca nu cumva acea bătrâna, folosind astfel de vrăji, să audă tot ceea ce vorbim noi. De aceea, hai să dormim acum și, după ce ne vom fi odihnit, să ne trezim dis-de-dimineață și să fugim de aici degrabă, cât mai departe cu puțință.

CAPITOLUL 5

Despre cum Socrate și Aristomenus au dormit în aceeași cameră și ce le-au făcut vrăjitoarele.

Zicând acestea și plănuind în sinea mea plecarea noastră de a doua zi, ca nu cumva vrăjitoarea Meroe să ne joace vreo festă aşa cum le făcuse și altora, s-a întâmplat ca Socrate să adoarmă și căzu într-un somn profund, din pricina atât a călătoriei, cât și a belșugului de mâncare și de băutură cu care își umpluse burta. Așadar, am închis și am încliat bine uşa camerei, mi-am pus patul în spatele uşii și m-am întins să mă odihnesc. Însă nu am putut adormi cu niciun chip, căci simteam în inima mea o teamă grozavă, până pe la miezul nopții, când am început să moțăi. Dar, vai,

îată că deodată uşa camerei s-a deschis cu putere, iar lacătele, încuietorile și balamalele au căzut toate, încât ai fi crezut cu adevărat că au venit niște tâlhari care ne-au jefuit și ne-au luat totul. Patul pe care stăteam eu fiind scund și având formă de leagăn, putred și cu unul dintre picioare rupt, a fost cu violență întors cu susul în jos, cu mine cu tot, încât am fost acoperit de el. Atunci mi-am dat eu seama în sinea mea că anumite sentimente stârnesc în mod firesc efecte opuse. Căci, aşa cum lacrimile se rostogolesc adesea pe obrajii aceluia care vede sau aude ceva vesel, și eu, cuprins de această uimire plină de teamă, nu mi-am putut înfrâna râsul, văzând cum, din Aristomenus care eram, am fost transformat într-o broască testoasă, cu carapacea în spate. Zăcând pe podea acoperit astfel, priveam pe furiș, de sub pat, să văd ce avea să se întâmple. Am văzut întrând două bătrâne, una cu o torță aprinsă, iar cealaltă cu un burete și o sabie scoasă din teacă. Astfel se apropiară de Socrate, care dormea adânc. Atunci, cea care avea sabia îi zise celeilalte:

— Iată, soră Panthia, acesta este dragul și scumpul meu iubit, care zi și noapte și-a bătut joc de frageda mea tinerețe. Acesta este cel care, fără să-i pese de dragostea mea, nu numai că m-a defăimmat cu vorbe de reproș, ci voia și să fugă. Fiind părăsită printr-un vicleșug ca cel al lui Ulise, voi plâng în singurătatea mea ca o altă Calipso.

După ce zise acestea, arătă spre mine, care stăteam sub pat, spunându-i Panthiei:

— Aceasta este sfătuitorul lui, cel care l-a convins să mă părăsească, iar acum, fiind în pragul morții, zace întins pe podea, acoperit cu propriul pat. El a văzut toate faptele noastre și speră să scape nepedepsit din mâinile mele, dar îl